

ОРІЄНТИРИ ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА НА ЕТАПІ ПОВОЄННОЇ ВІДБУДОВИ

СЮТА Святослав

Дрогобицький державний педагогічний університет

<https://orcid.org/0009-0001-1976-7303>

e-mail: sviatoslavsiuta@gmail.com

У дослідженні аналізується проблематика управління економічною безпекою регіону. Метою статті є обґрунтування орієнтирів формування системи економічної безпеки регіону в умовах війни та на етапі повоєнної відбудови. Доведено, що формування системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнного відновлення передбачає доцільність її агрегації з таких структурних компонентів, як ресурсно-базисний блок, інституційно-управлінська підсистема, діагностично-аналітичний апарат та організаційно-функціональний інструментарій. Аргументовано на тому, що пріоритетним є формування ефективного організаційно-економічного інструментарію зміцнення економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнного відновлення, що передбачає орієнтацію на підвищення рівня цієї безпеки в розрізі її базових структурно-функціональних складових на засадах диверсифікація виробництва та масштабування виробничо-господарських комплексів регіону, підвищення рівня бюджетної спроможності регіону, покращення інвестиційної привабливості розвитку підприємницької діяльності, інноваційно-технологічної модернізації економіки регіону, підвищення рівня соціальної захищеності найбільш вразливих груп населення, стабілізації деструктивних демографічних процесів, забезпечення стабільності функціонування енергетичної інфраструктури регіону, покращення економічної та фізичної доступності продовольства для населення.

Ключові слова: регіон, регіональна політика, регіональна економіка, економічна безпека, система, виклики, загрози, стратегічні пріоритети, трансформація.

<https://doi.org/10.31891/mdes/2025-18-40>

Стаття надійшла до редакції / Received 25.08.2025

Прийнята до друку / Accepted 12.10.2025

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Трансформація системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнної відбудови потребує обґрунтування структурно-функціональних елементів цієї системи з урахуванням наростаючих викликів і загроз не лише в сегменті економічної, але й національної безпеки на всіх ієрархічних рівнях управління соціально-економічними процесами держави. Структурно-функціональна будова цільової системи економічної безпеки регіону має забезпечувати стратегічну спрямованість на гарантування стійкості останньої в умовах трансформації суспільно-економічного обміну та параметрів підвищеної невизначеності прийняття й реалізації безпекових управлінських рішень. Специфікою формування системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнного відновлення, що визначатиме суб'єктну та ресурсно-функціональну спроможність цієї системи, є потенційні безпекові параметри умов завершення бойових дій та становлення стійкого миру на території України. Своєю чергою, це значною мірою буде залежати від таких ключових факторів, як можливість повернення Україні територій, що, на сьогоднішній день, є тимчасово окупованими з подальшою їх реінтеграцію в систему соціально-економічних відносин національної економіки; параметри ресурсної підтримки країн-партнерів України в питаннях повоєнної відбудови та економічного відновлення регіональних виробничо-господарських комплексів; ефективність та реальна спроможність, наданих гарантій безпеки Україні з боку країн-членів НАТО і стратегічних безпекових партнерів держави; перспективи повернення з-за кордону вітчизняних мігрантів, що залишили територію України в пошуках більш безпечних умов проживання, а також політика їх соціально-економічної реінтеграції в процеси суспільно-економічного обміну.

Трансформація системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнної відбудови є складним комплексним процесом, що вимагає не лише перегляду стратегічних пріоритетів забезпечення безпеки та структурної перебудови організаційно-постановчих компонентів управлінського апарату цільової безпекової системи, але й диверсифікації ресурсного базису гарантування безперебійної роботи системи економічної безпеки регіону та виконання, покладених на неї завдань; модернізації функціональної спроможності системи безпеки з урахуванням зміни кількісних і якісних параметрів трансформації складових економічної безпеки регіону в контексті постійного впливу гібридних ризиків і загроз з боку Російської Федерації; адаптивного корегування критеріїв оцінювання ефективності функціонування системи

економічної безпеки регіонів з урахуванням параметрів глобальної та макроекономічної безпекової ситуації в державі.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретико-методичні засади дослідження економічної безпеки на різних рівнях управління, у т. ч. регіону, в достатній мірі розкриті в публікаціях таких науковців, як Мурдок К. та ін. [1], Гесць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. [2], Янків М. Д., Флейчук М. [3, С. 40-42], Іванюта В. В. [4, С. 69-73], Рибак Г., Федотова Ю. [5, с.56-64], Петренко Н. О., Поліщук О. А. [6, С. 112-118], Васильців Т. та ін. [7, с.153-158], Руцшишин Н. та ін. [8, с.193], Лупак Р. та ін. [9, с.161-172], Штець Т. та ін. [10, с.14-19].

ВИДІЛЕННЯ НЕВИРІШЕНИХ РАНІШЕ ЧАСТИН ЗАГАЛЬНОЇ ПРОБЛЕМИ, КОТРИМ ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ СТАТТЯ

Однак, сучасні виклики війни актуалізують питання нового бачення та застосування нового підходу до декомпозиції й управління забезпеченням економічної безпеки регіональної соціально-економічної системи.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є обґрунтування орієнтирів формування системи економічної безпеки регіону в умовах війни та на етапі повоєнної відбудови.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Формування системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнного відновлення передбачає врахування таких структурно-функціональних аспектів: (1) доцільність у наданні системі економічної безпеки регіону високих адаптивних і гнучких характеристик її управлінських структур, що гарантуватиме можливість для цієї системи швидкого реагування на зміни параметрів дестабілізуючого впливу ризиків і загроз на регіональному рівні; (2) забезпечення цілісної координації та взаємоузгодженості між структурними організаційно-управлінськими елементами системи економічної безпеки регіону на засадах використання чіткого алгоритму прийняття та реалізації управлінських рішень, збалансування повноважень і управлінських впливів, а також мінімізації ризиків виникнення конфлікту інтересів між суб'єктами економічної безпеки регіону; (3) перспективи і можливості структурної перебудови економіки регіону з урахуванням наявного природно-ресурсного потенціалу, стратегічних пріоритетів трансформації системи економічної безпеки регіону та незадіяних резервів залучення інвестиційних фондів, у тому числі з боку іноземних партнерів держави; (4) поглиблення процесів децентралізації влади на засадах збалансування управлінських повноважень, обов'язків і відповідальності на мезо- та макрорівні з урахуванням потреби в доцільності побудови жорсткої горизонтально-вертикальної структури системи підтримки прийняття управлінських рішень в умовах правового режиму воєнного стану; (5) моделювання параметрів гарантування безперебійного функціонування мережі об'єктів критичної інфраструктури в регіонах у контексті забезпечення критично важливого рівня ефективності соціально-економічного розвитку та розширеного відтворення в просторово-територіальному вимірі; (6) сформована стратегія економічного відновлення та відбудови інфраструктурного забезпечення на регіональному рівні, внаслідок деструктивного впливу ведення бойових дій та обстрілів з боку країни-агресора; (7) стратегічні параметри та можливості формування людського капіталу в регіонах з урахуванням руйнівного впливу деструктивних соціально-економічних процесів, обмеженості бюджетних фондів щодо спрямування ресурсів останніх на вирішення соціальних проблем, усталених негативних демографічних і міграційних процесів. Базові передумови формування системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнної відбудови представлені на рисунку 2.

Формування системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнної відбудови має відбуватися з урахуванням її мультифункціонального характеру, комплексного організаційно-економічного інструментарію забезпечення економічної безпеки в розрізі її функціональних складових, а також аналітичної компоненти оцінювання стратегічно важливих сфер гарантування належного рівня економічної безпеки регіону. Система економічної безпеки регіону є, так званою, проміжною ланкою між економічною безпекою на мікро- (підприємство) та макрорівні (держава), що передбачає необхідність побудови адекватних інформаційно-комунікаційних взаємозв'язків щодо узгодження управлінських впливів у сегменті забезпечення економічної безпеки на всіх

ієрархічних рівнях розвитку національної економіки, підвищення ефективності використання природно-ресурсного базису системи економічної безпеки, а також посилення військово-промислової та оборонної концепції забезпечення економічної безпеки в умовах правового режиму воєнного стану.

Система економічної безпеки регіону має бути націлена на формування ефективних механізмів та інструментів захисту його стратегічних інтересів, що передбачає мобілізацію ресурсного базису регіону в сегмент захисту та нарощування його економічного потенціалу; побудову організаційно-управлінського інструментарію для забезпечення спеціального режиму управління стратегічними об'єктами та об'єктами критичної інфраструктури, насамперед, у прифронтових і прикордонних територіях; формалізацію ефективних засобів протидії незаконним проявам несанкціонованих рейдерських атак на суб'єкти господарської діяльності та захисту права приватної власності; реалізацію комплексу заходів щодо встановлення тотального контролю з боку органів державної влади над природними ресурсами, які мають стратегічне значення для військово-промислового та оборонного сектору, енергетичної сфери, підвищення рівня функціональних складових системи економічної безпеки держави.

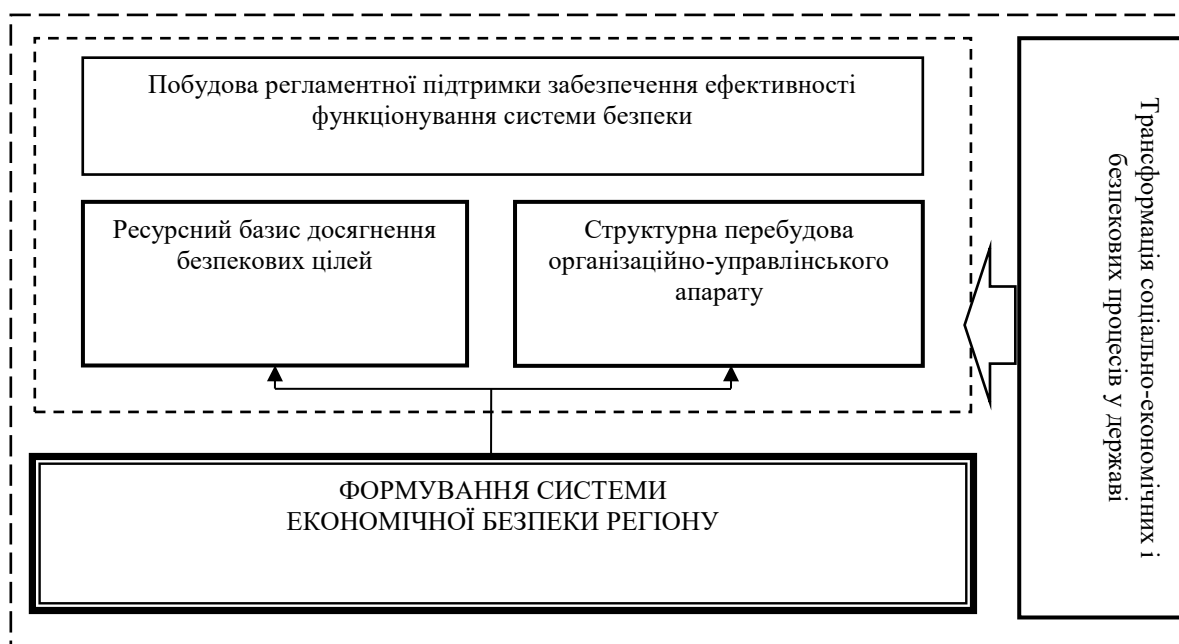

Рис. 1. Базові передумови формування системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнної відбудови *.

*Джерело: власна розробка.

Забезпечення ресурсно-функціональної спроможності системи економічної безпеки регіону передбачає доцільність гарантування її відповідності таким основним критеріям, як: (1) резистентність (полягає в наявності ресурсно-функціональних характеристик системи економічної безпеки щодо забезпечення стійкості та протидії дестабілізуючим впливам викликів і загроз на процеси її розвитку та виконання, покладених на неї завдань); (2) ефективність (формалізується у раціональному використанні наявного ресурсного потенціалу системи економічної безпеки регіону, що дозволяє гарантувати граничну базисну норму одержання корисного ефекту на засадах оптимізації витрат на утримання цієї системи); (3) збалансованість (полягає в раціональному розподілі повноважень, обов'язків і відповідальності між структурно-функціональними компонентами системи економічної безпеки регіону, оптимізації стратегічних управлінських впливів, побудові підсистеми взаємовідносин на засадах узгодження інтересів суб'єктів цільової системи безпеки); (4) надійність (здатність системи економічної безпеки регіону безперебійно функціонувати та виконувати, покладені на неї завдання в умовах обмеженості ресурсів, деструктивних впливів, гібридних атак з боку країни-агресора та потенційно можливої часткової руйнації системи економічної безпеки регіону); (5) аналітичність (функціонування системи економічної безпеки регіону має відбуватися на засадах побудови адекватної інформаційно-аналітичної підсистеми прийняття управлінських рішень в умовах мінімізації ризиків невизначеності імплементації останніх і забезпечення їх науково-

обґрунтованого характеру, шляхом формування об'єктивного, достовірного та верифікованого інформаційного базису); (6) превентивність (спроможність системи економічної безпеки регіону діяти на випередження та мінімізувати дестабілізуючий вплив ризиків і загроз на процеси соціально-економічного розвитку регіону на засадах оперативного реагування та втримання в гранично-допустимих значеннях цільових індикаторів економічної безпеки регіону); (7) здатність до відновлення (полягає в спроможності системи економічної безпеки регіону до регенерації її окремих структурно-функціональних компонентів, що були пошкоджені внаслідок дестабілізуючого впливу ризиків, загроз і небезпек).

Очевидно, що досягнення цих цілей потребує обґрунтування адекватної структурно-функціональної будови системи економічної безпеки регіону з урахуванням ресурсних можливостей побудови надійних механізмів захисту економіки регіону від воєнних ризиків, перспективних параметрів масштабування виробничо-господарської діяльності та становлення процесів розширеного відтворення в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України, а також потенційних обсягів підтримки національної економіки з боку міжнародних партнерів та інвестиційних фондів.

Трансформація системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнного відновлення передбачає необхідність адекватної її адаптації до реальних безпекових параметрів розвитку соціально-економічних процесів на засадах зміни структурно-функціональних компонентів системи безпеки, перегляду стратегічних пріоритетів функціонування національної економіки, перерозподілу повноважень та управлінських сфер впливу між суб'єктами забезпечення економічної безпеки регіону, структурної перебудови виробничо-господарських комплексів регіону в контексті їх переорієнтації в сегмент пріоритетів захисту економічних інтересів держави та розбудови військово-промислового сектору національної економіки.

Трансформація системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнної відбудови передбачає формалізацію структурних компонентів цієї системи, комплексне функціонування яких забезпечує досягнення цільового рівня економічної безпеки регіону та мінімізує дестабілізуючий вплив воєнних ризиків і загроз. Трансформація системи економічної безпеки регіону має бути націлена на інноваційну модернізацію її ресурсно-базисного блоку. Ця компонента системи економічної безпеки регіону відповідає за належне та своєчасне забезпечення розвитку безпекових процесів всіма необхідними видами ресурсів (фінансовими, матеріальними, нематеріальними, людськими тощо). Очевидно, що джерелом формування такого ресурсного базису є безпосередньо природний-ресурсний потенціал конкретного регіону.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Формування системи економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнного відновлення передбачає доцільність її агрегації з таких структурних компонентів, як ресурсно-базисний блок (спрямований на створення адекватного ресурсного забезпечення досягнення стратегічних безпекових пріоритетів), інституційно-управлінська підсистема (націлена на покращення керованості безпекових процесів в умовах правового режиму воєнного стану), діагностично-аналітичний апарат (забезпечує об'єктивний інформаційний базис розробки та прийняття управлінських рішень) та організаційно-функціональний інструментарій (спрямований на прикладну реалізацію механізмів та засобів зміцнення економічної безпеки регіону).

4. Пріоритетним є формування ефективного організаційно-економічного інструментарію зміцнення економічної безпеки регіону в умовах війни та повоєнного відновлення, що передбачає орієнтацію на підвищення рівня цієї безпеки в розрізі її базових структурно-функціональних складових на засадах диверсифікація виробництва та масштабування виробничо-господарських комплексів регіону, підвищення рівня бюджетної спроможності регіону, покращення інвестиційної привабливості розвитку підприємницької діяльності, інноваційно-технологічної модернізації економіки регіону, підвищення рівня соціальної захищеності найбільш вразливих груп населення, стабілізації деструктивних демографічних процесів, забезпечення стабільності функціонування енергетичної інфраструктури регіону, покращення економічної та фізичної доступності продовольства для населення.

Перспективи подальших досліджень мають зосередитися на розробленні бізнес-моделей, які дозволяють швидко адаптувати ресурсне забезпечення регіональної економіки до системи гарантування його економічної безпеки.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Murdoch C., Knorr K., Trager F. Economic factors as objects of security: Economics security & vulnerability. Economics interests & national security. Lawrence. 2001. 867 p.
2. Геєць В.М., Кизим М.О., Клебанова Т.С., Черняк О.І. Моделювання економічної безпеки: Монографія. Х.: ІНЖЕК, 2006. 240 с.; Сухоруков А. І., Харазішвілі Ю. М. Моделювання та прогнозування соціально-економічного розвитку регіонів України : Монографія. К.: НІСД, 2012. 368 с.
3. Янків М. Д., Флейчук М. І. Методичні аспекти аналізу рівня економічної безпеки регіону. Вісник Львівської комерційної академії. 2006. № 16. С. 40–42.
4. Іванюта В. В. Забезпечення економічної безпеки на регіональному рівні як напрям державного впливу. Публічне управління та адміністрування. 2000. № 2 (92). С. 69–73.
5. Рибак Г., Федотова Ю. Економічна безпека регіонів України в процесі децентралізації. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 2, No. 1, 2023, pp. 56–64.
6. Петренко Н. О., Поліщук О. А. Формування економічної безпеки регіону: теоретико-методологічний аспект. Інвестиції: практика та досвід. 2020 № 21–22. С. 112–118.
7. Vasylytsiv T.G., Urazaliev R. M. Generalization of the conceptual foundations of economic security of the enterprise. Scientific Bulletin of LTEU of Ukraine. 2011. Vol. 21. P. 153–158.
8. Rushchyshyn N., Mulska O., Nikolchuk Y., Rushchyshyn M., Vasylytsiv T. The impact of banking sector development on economic growth: Comparative analysis of Ukraine and some EU countries. Investment Management & Financial Innovations. 2021. Vol. 18 (2). P. 193.
9. Vasylytsiv T., Lupak R., Vasylytsiv V. Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. Economic discourse. 2017. Vol. 1. P. 161–172.
10. Shtets T., Lupak R., Vasylytsiv T. General aspects of state policy for the digital transformation of the national economy. International Independent Scientific Journal. 2020. Vol. 20–2. P. 14–19.

REFERENCES:

1. Murdoch C., Knorr K., Trager F. Economic factors as objects of security: Economics security & vulnerability. Economics interests & national security. Lawrence. 2001. 867 p.
2. Geets V.M., Kyzym M.O., Klebanova T.S., Chernyak O.I. Modeling of economic security: Monograph. Kh.: INZHEK, 2006. 240 p.; Sukhorukov A.I., Kharazishvili Y.M. Modeling and forecasting of socio-economic development of regions of Ukraine: Monograph. Kyiv: NISD, 2012. 368 p.
3. Yankiv M.D., Fleychuk M.I. Methodological aspects of the analysis of the level of economic security of the region. Bulletin of the Lviv Commercial Academy. 2006. No. 16. P. 40–42
4. Ivanyuta V. V. Ensuring economic security at the regional level as a direction of state influence. Public management and administration. 2000. No. 2 (92). P. 69–73.
5. Rybak G., Fedotova Yu. Economic security of regions of Ukraine in the process of decentralization. International Science Journal of Management, Economics & Finance. Vol. 2, No. 1, 2023, pp. 56–64.
6. Petrenko N. O., Polishchuk O. A. Formation of economic security of the region: theoretical and methodological aspect. Investments: practice and experience. 2020 No. 21–22. P. 112–118.
7. Vasylytsiv T.G., Urazaliev R. M. Generalization of the conceptual foundations of economic security of the enterprise. Scientific Bulletin of LTEU of Ukraine. 2011. Vol. 21. P. 153–158.
8. Rushchyshyn N., Mulska O., Nikolchuk Y., Rushchyshyn M., Vasylytsiv T. The impact of banking sector development on economic growth: Comparative analysis of Ukraine and some EU countries. Investment Management & Financial Innovations. 2021. Vol. 18 (2). P. 193.
9. Vasylytsiv T., Lupak R., Vasylytsiv V. Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. Economic discourse. 2017. Vol. 1. P. 161–172.
10. Shtets T., Lupak R., Vasylytsiv T. General aspects of state policy for the digital transformation of the national economy. International Independent Scientific Journal. 2020. Vol. 20–2. P. 14–19.

GUIDELINES FOR THE FORMATION OF THE SYSTEM OF ECONOMIC SECURITY OF THE REGION UNDER THE CONDITIONS OF WAR AND AT THE STAGE OF POST-WAR RECONSTRUCTION

SIUTA Sviatoslav
Drohobych State Pedagogical University

The study analyzes the issues of managing the economic security of a region. The purpose of the article is to substantiate the guidelines for the formation of the system of economic security of the region under the conditions of war and at the stage of post-war reconstruction. It has been proved that the formation of the system of economic security of the region under the conditions of war and post-war recovery presupposes the expediency of its aggregation from such structural components as the resource-based block, the institutional and managerial subsystem, the diagnostic and analytical apparatus, and the organizational and functional toolkit. It has been shown that the transformation of the system of economic security of the region under the conditions of war and post-war recovery should take place taking into account the specifics of the institutional and managerial limitations of state authorities at the local level. The main specific features of formalizing the parameters of the transformation of the regional economic security system are as follows: balancing between the objective necessity of strengthening the centralization of power and preserving liberal approaches to regulating the development of socio-economic processes; strengthening the priority of meeting the needs of the military-industrial and defense sector of the economy; the expediency of mobilizing the resource capacities of the region; scaling up international cooperation at the regional level and attracting external sources of financing for security measures; and structural restructuring of the logistic flows of the regional economic security system. It is argued that the priority is the formation of an effective organizational and economic toolkit for strengthening the economic security of the region under the conditions of war and post-war recovery, which implies focusing on raising the level of this security in terms of its basic structural and functional components based on diversification of production and scaling of the industrial and economic complexes of the region, increasing the level of budgetary capacity of the region, improving the investment attractiveness of entrepreneurial activity development, innovation and technological modernization of the regional economy, increasing the level of social protection of the most vulnerable population groups, stabilizing destructive demographic processes, ensuring the stability of the functioning of the region's energy infrastructure, and improving the economic and physical accessibility of food for the population.

Keywords: region, regional policy, regional economy, economic security, system, challenges, threats, strategic priorities, transformation.